

Тетяна ІВАШКОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті актуалізовано питання про наявність проблем у правозастосувальній практиці пов'язані з тим, що у законодавстві відсутнє єдине визначення поняття «моральна шкода», невизначені критерії до її компенсації, оцінки шкоди, розмірів та форм компенсації такої шкоди.

Здійснюється аналіз різних підходів до розуміння поняття «моральна шкода». Досліджено наукові підходи до визначення критеріїв компенсації моральної шкоди, що базуються на принципах розумності і справедливості.

Охарактеризовано наукові підходи до визначення розмірів заподіяної моральної шкоди. Проведено аналіз суб'єктного складу осіб, які мають право вимагати захисту порушених прав шляхом компенсації моральної шкоди.

***Ключові слова:** компенсація, моральна шкода, немайна шкода, судова практика.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наявність норм про компенсацію моральної (немайнової) шкоди, їх розпорошеність по різних законодавчих актах, відсутність термінологічної чіткості і визначеності у законодавстві, зумовлюють суперечності у тлумаченні цього правового інституту та необхідність наукового осмислення окремих законодавчих положень.

Основні проблеми у правозастосувальній практиці пов'язані з тим, що у законодавстві відсутнє єдине визначення поняття «моральна шкода», невизначені критерії до її компенсації, оцінки шкоди, існують проблемні питання у обґрунтуванні розмірів та форм компенсації такої шкоди. Чинні правові норми дозволяють визначати розмір грошової компенсації моральної шкоди в кожному конкретному випадку звернення особи за захистом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних і душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення можливостей їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, а також з урахуванням інших обставин, що мають істотне значення. Однак перелік та зміст вказаних

критеріїв не відображає усю різноманітність ситуацій, що виникають у судовій практиці. Це, у свою чергу, зумовлює прийняття судових рішень, які кардинально різняться саме у визначенні розмірів компенсації моральної шкоди.

Необхідно відмітити, що під шкодою в цивільному праві розуміють «негативні наслідки при порушенні охоронюваних законом благ. При цьому таке благо може бути як майновим так і не майновим» [1, с. 52]. Так перелік охоронюваних законом немайнових благ закріплений в Конституції України. Закон передбачає право особи на життя, здоров'я, честь, гідність, право на свободу, право на особисту недоторканість, недоторканість приватного життя, а також можливість відшкодування матеріальної і моральної шкоди (ст.ст. 32, 50, 56, 62 Конституції України). Реалізація вказаних прав забезпечується здійсненням адекватних заходів з їх охорони та створення дієвого механізму захисту, що підтверджує можливість суб'єкта реалізувати своє природне право на захист охоронюваних законом немайнових благ. Поряд з цим, у науковій літературі висловлюється думка, що сам термін «відшкодування», який використано законодавцем щодо моральної шкоди є некоректним. Така позиція обґрунтовується з посиланням на той факт, що неможливо повністю відновити здоров'я або моральні страждання як блага нематеріальні та забезпечити реалізацію принципу повного відшкодування заподіяної шкоди [2; 3]. Тому ми підтримуємо тезу про доцільність використання саме терміну «компенсація», який більш чітко відображає сутність цього процесу. Існування різних поглядів науковців щодо вирішення суперечливих питань цієї проблематики зумовлюють її актуальність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питанню відшкодування моральної шкоди приділено значну увагу як вітчизняними так і зарубіжними науковцями у галузі цивілістики. Серед праць, присвячених даній проблематиці можна виділити наукові роботи С. М. Антосика, Д. В. Бобрової, М. І. Гошовського, І. П. Домбровського, А. М. Ерделевського, А. І. Загорулько,

Л. О. Красавчикова, І. В. Лагутіної, М. С. Малєїна, О. І. Сліпченко, В. П. Паліюка, О. А. Підпригори, О. О. Підпригори, З. В. Ромовської, Н. О. Саніахметової, Р. О. Стефанчука, С. І. Шимон та інших. Різні наукові погляди на питання компенсації моральної шкоди зумовили виникнення ряду дискусійних питань, що потребують більш ґрунтовного аналізу.

Метою статті є висвітлення положень законодавства, правозастосовної практики щодо окремих питань компенсації моральної шкоди як способу захисту особистих немайнових прав суб'єктів цивільних правовідносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна кількість норм цивільного законодавства передбачають компенсацію за заподіяну моральну шкоду. При цьому в окремих нормативних актах можна знайти визначення поняття «моральна шкода» з огляду на сферу, у якій виникло правопорушення чи встановлено відповідальність конкретного суб'єкта права.

Зокрема, у ст.1 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року моральна шкода визначається як шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження [4].

Що стосується інших законів і нормативно-правових актів України, то в них відсутнє будь-яке визначення поняття моральної шкоди, а лише передбачається право на її компенсацію.

Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 року у ст. 59 одним із обов'язків телерадіоорганізації передбачає не розголошувати інформацію про приватне життя громадянина без його згоди, якщо ця інформація не є суспільно необхідною. У разі якщо суд визнає, що поширення інформації про особисте життя громадянина не становить суспільної необхідності, моральна шкода та матеріальні збитки відшкодовуються в порядку, встановленому законодавством України [5].

Питання компенсації моральної шкоди знайшло відображення і в трудовому законодавстві. Так ст. 237¹ Кодексу законів про працю України

передбачає відшкодування працівникові власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди. Вона відшкодовується в разі, якщо порушення законних прав працівника призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і потребує від нього додаткових зусиль для організації свого життя [6].

Проте, Верховний Суд України в Постанові Пленуму «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 року уточняє, що під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [7].

З позиції змістового наповнення цього поняття можна дійти висновку, що слово «страждання» є ключовим у визначенні моральної шкоди. Це підтверджується тим, що дії особи, яка спричиняє моральну шкоду, обов'язково повинні знайти відображення у свідомості потерпілого, викликати певну реакцію щодо вчинюваних діянь. При цьому негативні зміни в охоронюванім законом благах знаходять відображення в свідомості у формі фізичних та моральних страждань. Фізичні страждання полягають у відчутті болю, втраті частини тіла, органу, знівеченні обличчя тощо. Самі фізичні страждання є передумовою виникнення моральних страждань, що відбиваються на психіці людини. Безпосередньо до моральних страждань можна віднести страх, приниження, сором, розчарування, хвилювання щодо можливих наслідків, які заподіюють шкоду моральним принципам особи, неможливість займатися професійною діяльністю, а також інші неприємні в психологічному аспекті стани. Такий підхід є більш доцільним, оскільки в змісті даного визначення ставиться не страждання як певний процес, що не піддається оцінці, а негативні наслідки немайнового характеру, що спричинені вказаними стражданнями, що за своєю сутністю і є моральною шкодою [8, с. 56].

В теорії цивільного права існує декілька підходів до визначення поняття моральної шкоди.

С. М. Антосик та О. М. Кокун вважають, що поняття моральної шкоди можна сформулювати таким чином: моральна немайна шкода – це є негативні наслідки у сфері людської психіки, викликані неправомірними діями, якими порушуються суб'єктивні немайнові права фізичної чи юридичної особи [9, с. 17].

Звичайно, «негативні наслідки у сфері людської психіки» є предметом дослідження інших спеціальних галузей знань та підлягає детальному опису. Та має певні особливості наповнення змісту стосовно фізичних та юридичних осіб, і роз'яснення якого неможливо викласти у стислому формулюванні. Отже, поняття моральної шкоди визначається через негативні наслідки у психічній сфері. А психіка людини є об'єктом спеціальних знань, які виходять за межі юриспруденції і належать до предмета психології. Тому очевидною є потреба у дослідженнях особливостей психологічних механізмів реагування на психотравмуючий вплив, що спричиняє моральну шкоду. Окрім того, необхідно передбачати і віддалені наслідки заподіяння такої шкоди для психічного та фізичного здоров'я особистості.

На переконання Р. О. Стефанчука поняттям «моральна шкода» слід охоплювати негативні наслідки немайнового характеру, які заподіяні фізичній особі внаслідок завданих їй фізичних, психічних та моральнісних страждань, що пов'язані із порушенням її прав чи охоронюваних законом інтересів, або загрозою вчинення такої поведінки [3, с. 70]. Таке визначення є повним і досить зрозумілим.

Актуальною залишається позиція С. І. Шімон, яка запропонувала закріпити на законодавчому рівні наступне визначення: моральна шкода – це є втрати немайнового характеру, спричинені моральними чи фізичними стражданнями, що виникли в результаті дії (бездіяльності), які посягають на належні особі від народження чи внаслідок закону права та блага [10, с. 10].

До моральної шкоди, як зазначає автор, важко застосувати такий термін, як об'єктивність, бо встановлення самого факту її наявності, залежить перш за все, від суб'єктивної думки потерпілого. Суб'єктивність сприйняття полягає в

основі поняття моральної шкоди фізичної особи, що визначається судовою практикою більшості розвинених країн. Кожна людина індивідуально сприймає всі події і явища, які відбуваються у її природному і суспільному оточенні, і при цьому, завжди відчуває певні позитивні чи негативні переживання. У випадках порушення її права вона усвідомлює себе суб'єктом посягання, що зумовлює виникнення певних негативних емоцій, які миттєво оцінюються свідомістю і спричиняють страждання. Предмет страждань опановує увагою людини і підкоряє їм усю її діяльність. Внаслідок цього продовження звичайної буденної поведінки та колишнього способу життя стає неможливим.

В кожному окремому випадку негативні емоції, які переживає потерпілий, будуть різними за глибиною, силою, тривалістю у часі, зовнішнім проявом і зумовленими ними наслідками. Часом вони досягають такого кількісного і якісного стану, що спричиняють зміни у найрізноманітніших сферах діяльності: втрату творчого натхнення, нервові захворювання, депресію, втрату чи погіршення стосунків на роботі, вимушену зміну чи обмеження у виборі професії, втрату кар'єри, звичного кола спілкування, втрату чи погіршення стосунків у сім'ї та ін. Саме ці втрати, як і вважає дослідниця, є власне моральною шкодою.

Зауважимо, відповідно до статті 23 Цивільного кодексу України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи. Вказана позиція законодавця не дозволяє зробити висновок про те, чи є це розуміння сутності моральної шкоди чи у даному випадку вказані підстави для компенсації вказаної шкоди.

Наступним аспектом розглядуваної проблеми є форма компенсації моральної шкоди. У ч. 3 ст. 23 ЦК України зафіксовано, що моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб.

В теорії цивільного права існують різні підходи щодо можливості компенсації моральної шкоди в грошовому виразі. Наприклад, А. М. Белякова зазначає «про недопустимість компенсації моральної шкоди, яка полягає в душевних переживаннях, стражданнях, фізичному болі потерпілого... Яка б не була велика втрата матір'ю своєї дитини в катастрофі, компенсувати її за допомогою грошей неможливо. Разом з тим, моральна шкода може проявлятися в обмеженні можливості особи брати активну участь в громадському житті: вільно пересуватись при ампутації ніг, бачити або чути при втраті зору або слуху і ін. І якщо неможливо оцінити в грошах душевні страждання, то допустимо було б стягнення з особи, яка спричинила шкоду, коштів з ціллю полегшення життя потерпілого». А. М. Белякова поділяє позицію Н. С. Малєїна в тому, що «розмір компенсації моральної шкоди повинен вираховуватись не за принципом еквівалентності, а відповідно до особливостей певного випадку, де повинні враховуватись характер шкоди, майновий стан потерпілого і особи, яка спричинила шкоду, інші фактори» [11, с. 51–52].

Така позиція автора є доволі суперечлива, оскільки перше судження відкидає можливість компенсації заподіяної моральної шкоди, з іншої сторони – не припускає компенсацію в грошовій формі, еквівалентній розміру дійсної шкоди. Однак, як засвідчує практика, саме грошова форма є найбільш розповсюдженою в справах з вимогою про компенсацію моральної шкоди. Безперечно, така компенсація дасть змогу частково відновити фізичний та згладити душевний стан постраждалої особи, змінити обстановку і переживання з приводу знецінення певних благ, зменшити період їх перебігу або знизити гостроту сприйняття втрати.

Разом з тим, слід звернути увагу на інші можливі форми компенсації моральної шкоди, що сформульовані як «іншим майном або в інший спосіб». На підставі спільної домовленості або на вимогу потерпілого винна сторона

може придбати будь-які речі або виконати інші дії. Зокрема, придбання ліків, візочків, протезів, транспортних засобів, придбання путівок на санаторно-курортне лікування, оплата послуг психолога, реабілітолога тощо. Такі дії мають вартісну оцінку і можуть бути віднесені до форм компенсації моральної шкоди. В окремих випадках може бути покладено обов'язок спростувати відомості, що не відповідають дійсності або порочать честь, гідність і ділову репутацію особи. Однак остаточне рішення в таких справах приймає суд, керуючись основними принципами при визначенні розміру компенсації – принципами розумності і справедливості. У Постанові Пленуму «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» Верховний Суд звертає увагу що у випадках, коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні з мінімальним розміром заробітної плати чи неоподатковуваним мінімумом доходів громадян, суд при вирішенні цього питання має виходити з такого розміру мінімальної заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи [7]. При цьому слід вказати, що відповідно до ст. 23 ЦК України моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової, тому і розміри цих відшкодувань не залежать один від одного.

Цінними у цьому аспекті видаються рішення Європейського суду з прав людини. Так, наприклад, у справі «Шепеленки проти України» Європейський суд з прав людини (далі – ЕСПЛ) 14 січня 2016 року прийняв рішення за зверненням подружжя, у якому заявники скаржились, що провадження на національному рівні стосовно смерті їхнього сина було неефективним та вимагали збільшення суми компенсації моральної шкоди. За результатами розгляду ЕСПЛ, постановляючи рішення на засадах справедливості, присудив заявникам сукупно 6000 євро відшкодування моральної шкоди та компенсацію судових та інших витрат [12].

Питання компенсації моральної шкоди іншим способом є достатньою практикою у рішеннях вітчизняних судів. Зокрема, рішенням судової колегії судової палати у цивільних справах апеляційного суду Миколаївської області

від 23 січня 2003 року було зазначено, що, враховуючи практику ЕСПЛ у справі «Тома проти Люксембургу» (2001), у задоволенні моральної шкоди в заявлених позивачем межах відмовити, оскільки факт визнання порушення права є достатнім для справедливої сатисфакції [3, с. 73].

Однією із правозастосовчих проблем інституту компенсації заподіяної шкоди є суб'єктний склад осіб, які мають право вимагати захисту порушених прав шляхом компенсації моральної шкоди.

Ст. 16 ЦК передбачає, що кожна особа (у розумінні ст. 2 ЦК учасниками цивільних правовідносин є фізичні особи та юридичні особи) може звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. При цьому одним із способів захисту є компенсація моральної (немайнової) шкоди.

Здійснений аналіз правових норм дозволяє зробити висновок, що юридична особа має право вимагати компенсації моральної шкоди. Однак таке положення є доволі дискусійним. Сама сутність юридичної особи передбачає, що це є колективне утворення, спільність фізичних осіб, які об'єднані задля досягнення визначеної мети. Однак таке об'єднання не передбачає існування суб'єкта, що має ознаки, притаманні людській особистості: свідомість, риси характеру, психічні стани тощо. Тобто, зважаючи на підхід законодавця, фізичні та моральні страждання, юридична особа переживати нездатна.

Щодо компенсації моральної шкоди юридичній особі то, зважаючи на судову практику, це видається можливим в ситуації приниження її ділової репутації. Такі порушення можуть виявлятися у зменшенні престижу юридичної особи, втраті авторитету у контрагентів, зниженні попиту на продукцію (роботи, послуги) серед населення тощо. І, як наслідок, така шкода призводить до виникнення майнової шкоди. Тому, на наше переконання, у випадках компенсації моральної шкоди юридичній особі доцільно використовувати термін «немайнова шкода». Ця позиція має певний сенс з урахуванням можливих форм компенсації.

Зауважимо, що особливості діяльності юридичної особи виявляються в діяльності її філій, представництв, керівних ланок, структурних підрозділів і кожного окремого члена трудового колективу, що здійснюються на відповідних правових підставах. Такі дії можна вважати діями юридичної особи. Враховуючи цю обставину, можна дійти висновку, що дії суб'єктів права, які порочать ділову репутацію юридичної особи, можуть заподіяти шкоди честі і гідності конкретного працівника, якщо його було персоніфіковано у поширеній інформації, публікації тощо. У такому разі працівник набуває права самостійного звернення у суд з вимогою про компенсацію заподіяної моральної шкоди. Такий підхід дозволяє застосувати норми про захист ділової репутації юридичної особи відповідно до правової природи цього утворення, і забезпечити належний захист честі, гідності і ділової репутації громадян.

Будь-яке рішення суду про встановлення розміру моральної шкоди в обов'язковому порядку повинно бути вмотивованим. При визначенні розміру шкоди мають враховуватися вимоги розумності і справедливості. Характер фізичних і душевних страждань оцінюється судом з урахуванням фактичних обставин, за яких було заподіяно моральної шкоди, та особи потерпілого. Основним критерієм для визначення розміру такого відшкодування слушно обрано характер душевних і фізичних страждань, оскільки вони є основним змістом самого поняття моральної шкоди. Водночас душевні і фізичні страждання, як правило, викликають певні негативні зміни в житті потерпілого: неможливість реалізації своїх життєвих звичок і бажань, неможливість нормально спілкуватися з оточуючими, втрату чи погіршення стосунків на роботі, в сім'ї, втрату творчого натхнення, втрату можливості зробити кар'єру, одружитися, втрату довіри близьких людей та ін. Ці наслідки є, власне, немайновими втратами, вони обов'язково мають бути враховані при визначення розміру компенсації за моральну шкоду [13, с. 25–26].

Висновки. Таким чином, питання компенсації моральної шкоди є актуальним та дискусійним з позиції сучасної цивілістики з урахуванням судової практики розгляду такої категорії справ. Зокрема, потребують

вирішення питання щодо визначення критеріїв компенсації моральної шкоди, розробки методики обчислення розмірів компенсації такої шкоди, узагальнення практики застосуванні альтернативних (не грошових) форм компенсації моральної шкоди. Вирішення цих теоретичних та практичних аспектів сприятиме забезпеченню реалізації та дієвого захисту конституційних прав та свобод громадян та інших суб'єктів цивільних правовідносин

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективами подальших наукових пошуків є розгляд методик обчислення розмірів компенсації моральної шкоди з метою вироблення практичних рекомендацій для використання у судовій практиці.

Список використаної літератури

1. Цивільне право. Загальна частина. / під ред. О. А. Підпригори, Д. В. Бобрової. К : Вентурі, 1996. 480 с.
2. Єфремова І. Визначення поняття та змісту моральної шкоди. *Підприємство, господарство і право*. 2011. № 11. С. 68–71.
3. Стефанчук Р. О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення. *Університетські наукові записки*. Хмельницький, 2007. № 1(21). С. 67–83.
4. Про зовнішньоекономічну діяльність: закон УРСР від 16.04.1991 № 959-ХІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення: 15.12.2018).
5. Про телебачення і радіомовлення: закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ. Дата оновлення: 04.11.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12/page4> (дата звернення: 15.12.2018).
6. Кодекс законів про працю України: закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. Дата оновлення: 11.10.2018. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page7> (дата звернення: 15.12.2018).
7. Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31.03.1995 р. Дата оновлення: 27.02.2009. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95> (дата звернення: 15.12.2018).
8. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : У 2 т. / за відповід. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Юрінком Інтер, 2006. Т. 1. 831 с.
9. Антосик С. М., Кокун О. М. Відшкодування моральної шкоди: психологічні аспекти. *Адвокат*. 1996. № 4. С. 17–21.
10. Шімон С. І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. К., 1998. 17 с.

11. Белякова А. М. Гражданско-правовая ответственность за причинение вреда. М., 1987. С. 51–52.

12. Справа «Шепеленки проти України» (Заява № 8347/12) : рішення Європейського суду з прав людини. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_a96

13. Шімон С. Відшкодування моральної шкоди в проекті Цивільного кодексу України. *Право України*. 1997. № 10. С. 25–26.

Рецензент – доктор юридичних наук, доцент Зьолка В. Л.

Ивашкова Т. А. Особенности компенсации морального вреда по гражданскому законодательству Украины

В статье актуализирован вопрос о наличии проблем в правоприменительной практике связаны с тем, что в законодательстве отсутствует единое определение понятия «моральный вред», неопределенные критерии для ее компенсации, оценки ущерба, размеров и форм компенсации такого ущерба.

Определено, что действующие правовые нормы позволяют в судебной практике определять размер денежной компенсации в каждом конкретном случае обращения лица за защитой в зависимости от характера правонарушения, глубины физических и душевных страданий, ухудшения способностей пострадавшего или лишения возможностей их реализации, степени вины лица, нанесшего моральный ущерб, а также с учетом других обстоятельств, имеющих существенное значение.

Охарактеризованы научные подходы к определению размеров причиненного морального вреда. Проведен анализ субъективного склада лиц, которые имеют право требовать защиты нарушенных прав путем компенсации морального ущерба.

Ключевые слова: *компенсация, моральный вред, немущественный вред, судебная практика.*

Ivashkova T. Peculiarities of Compensation for Moral Damage under the Civil Law of Ukraine

The article actualizes the issue of the existence of problems in law enforcement practice due to the fact that the legislation does not have a single definition of «moral damage», grounds for its compensation, damage assessment, size and forms of compensation for such damage aren't determined. It has been specified that the current legal rules allow to determine in court practice the amount of monetary compensation in each case of treatment of a person for protection, depending on the nature of the offense, the depth of physical and mental suffering, the deterioration of the ability of the victim or the deprivation of opportunities for their implementation, the degree of blame for the person who caused moral damage, as well as taking into account other circumstances of significant importance. This, in turn, leads to a variety of court decisions that have quite significant differences in the amount of compensation for such damage.

An analysis of different approaches to the understanding of the concept of «moral damage» has been carried out and it has been concluded that the word «suffering» is the key in the determining of moral damage. This is confirmed by the fact that the actions of the person causing moral damage must necessarily be reflected in the mind of the victim, cause some psychological reaction.

The scientific approaches to determining the criteria for compensation for moral damage based on the principles of reasonableness and justice have been researched. The conclusion has been made about the impossibility of distinguishing clear criteria for the determination of moral damage from the point of view of the inability for the full compensation for the harm actually caused to non-material goods.

The analysis of the subjective structure of persons who have the right to demand protection of the infringed rights by compensation for moral damage has been carried out. It has been concluded that a legal entity has the right to demand compensation for such damage. However, taking into account the nature of the moral suffering that only a person can survive, such suffering will be incompatible with the legal nature of the legal entity. That is why legal entities can claim compensation for moral damage in situations of degrading its business reputation in different ways.

The scientific approaches to determining the size of the caused moral damage have been described. An inappropriateness of establishing the minimum or maximum amount of compensation for non-pecuniary damage, taking into account the provisions of the law on the possibility of using other non-monetary means of compensation, and considering the practice of the European Court of Human Rights has been approved.

Key words: *compensation, moral damage, non-property damage, judicial practice.*